

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) นำเสนอผลการทดลองใช้กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสารงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบวิเคราะห์สาระ (Content analysis) ในการวิจัยเอกสารเพื่อค้นหารูปแบบของกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม จากงานวิจัยจำนวน 6 เรื่อง และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) และแบบตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เพื่อศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม และสังเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วมตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนรอบโรงไฟฟ้าจำนวน 3 ชุมชน และทำการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อหาความเหมาะสมและผลของกิจกรรมตามความคิดเห็นของชุมชนจากประชาชนในชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย ที่ผ่านการทดลองใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่อาศัยอยู่ในตำบลชะแมบ ตำบลสนับทึบ และตำบลบึงชำอ้อ รวมจำนวน 60 คน ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม

1.1 การวิจัยจากเอกสารพบว่าสิ่งที่ส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็งได้จากงานวิจัยประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการค้นหาปัญหาของชุมชน ร่วมค้นหาทุนของชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถของคนในชุมชน ร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมวิเคราะห์วางแผนร่วมกันร่วมกัน ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมรับผลและสรุปผล รวมทั้งต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ซึ่งทุกกระบวนการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้

1.2 กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเมื่อนำผลวิจัยจากเอกสารมาจัดทำเป็นกระบวนการทำงานชุมชนแบบมีส่วนร่วม และนำเสนอ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

86

ต่อผู้เชี่ยวชาญพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมที่ปรับปรุงตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาพื้นที่การทำงาน ผู้ปฏิบัติงานและผู้แทนชุมชนร่วมกันหาข้อมูลของชุมชนด้านต่างๆร่วมกัน ด้วยการทำความเข้าใจที่ชุมชน จากนั้นสรุปข้อมูลสร้างความเข้าใจร่วมกัน สิ่งที่ได้จากขั้นตอนนี้คือ พื้นที่การทำงานบริบทชุมชน ศักยภาพของชุมชนความเข้าใจร่วมมือ และภาคีร่วมกันทำงาน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ค้นหาปัญหาความต้องการ ผู้ปฏิบัติงานและผู้แทนชุมชนต้องทำการประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการเพื่อค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความต้องการ ทรัพยากร ทิศทางสังคม โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกำหนดเนื้อหาในการจัดอบรม และ ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ เน้นกิจกรรมสร้างกระบวนการเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปใช้กับชุมชนของตนเอง ในขั้นตอนนี้จะทราบปัญหา/ความต้องการสาเหตุของปัญหา และความต้องการ และชุมชนจะเข้าใจหลักสำคัญด้านการพึ่งตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 จัดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการอบรมศึกษาดูงานเพื่อเป็นหลักในการกำหนดเป้าหมายชุมชน และวางแผน โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นวิทยากรกระบวนการคนในชุมชนร่วมดำเนินการใช้การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนที่ได้จากการอบรม และศึกษาดูงาน ร่วมกำหนดเป้าหมายชุมชน จัดทำแผน กำหนดผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ร่วมจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชน และสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรม จากขั้นตอนนี้จะทราบเป้าหมายและมีแผนของชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ติดตามการดำเนินงานตามแผน และประเมินผลเป็นระยะ ผู้แทนชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อย ถอดบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานตามแผน ร่วมกันปรับปรุงแผนให้เหมาะสม ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์เท่านั้น

2. การนำเสนอผลการทดลองใช้กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม

ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการจำนวน 60 คน ในด้านความเหมาะสมและผลของกิจกรรมตามกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เคยร่วมกิจกรรมกับโรงไฟฟ้าวังน้อยมากกว่า 3 ครั้ง ส่วนมากมีอาชีพเกษตรกร และอาศัยในพื้นที่ ตำบลบึงชำอ้อ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เกือบทั้งหมดไม่มีมีตำแหน่งในชุมชน และมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วมที่ปรับปรุงตามความคิดเห็นของชุมชนมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

87

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาพื้นที่การทำงาน มี 4 กิจกรรม ประกอบด้วย ร่วมกันจัดทำแผนที่ของชุมชน ร่วมกันจัดทำผังความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การสรุปข้อมูลสร้างความเข้าใจร่วมกัน และ 4) ร่วมกันกำหนดพื้นที่การทำงานร่วมกัน ซึ่งมีกิจกรรมที่ปรับออกเนื่องจากตามความเห็นของชุมชนพบว่ามีความเหมาะสมระดับปานกลางจำนวน 5 กิจกรรม คือ ลงพื้นที่ประสานงานผู้นำชุมชนกำหนดวันเวลาทำกิจกรรม ร่วมกันจัดทำปฏิทินกิจกรรมของชุมชน ร่วมกันจัดทำผังโครงสร้างกลุ่มองค์กรในชุมชน ร่วมกันสืบค้นด้านประวัติชุมชน และร่วมกันจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาปัญหาความต้องการ มี 9 กิจกรรม ประกอบด้วย ลงพื้นที่ประสานงานผู้นำชุมชน กำหนดวันเวลาทำกิจกรรม ร่วมกันค้นหาปัญหา ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา ร่วมกันค้นหาความต้องการ ร่วมกันค้นหาทรัพยากรของชุมชน หรือทุนของชุมชน ร่วมกันสรุปข้อมูลทั้งหมด จัดอบรมศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และทำกิจกรรมสร้างกระบวนการเชิงเปรียบเทียบ เพื่อนำไปใช้กับชุมชนของตนเอง ซึ่งในขั้นตอนนี้ไม่มีกิจกรรมที่ถูกปรับออกเนื่องจากตามความเห็นของชุมชนพบว่าทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมระดับมาก

ขั้นตอนที่ 3 การจัดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ มี 4 กิจกรรม ได้แก่ จัดประชุมกลุ่มย่อย ถอดบทเรียนที่ได้จากการอบรม และศึกษาดูงาน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายชุมชน ร่วมกันจัดทำแผนกำหนดผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม และร่วมจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้ไม่มีกิจกรรมที่ถูกปรับออกเนื่องจากตามความเห็นของชุมชนพบว่า ทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมระดับมาก

ขั้นตอนที่ 4 ติดตามการดำเนินงานและประเมินผล มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กำหนดพื้นที่ดำเนินการตามแผน โดยชุมชนเป็นแกนนำในการบริหารจัดการ จัดประชุมกลุ่มย่อย ถอดบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานตามแผน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และ ปรับปรุงแผนให้เหมาะสมซึ่งในขั้นตอนนี้ไม่มีกิจกรรมที่ถูกปรับออกเนื่องจากตามความเห็นของชุมชนพบว่าทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมระดับมาก

2.2 ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการ ในด้านความเหมาะสมของกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆ พบว่า ทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาพื้นที่การทำงาน มีค่าเฉลี่ย 3.55 ขั้นตอนที่ 2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาปัญหาความต้องการ มีค่าเฉลี่ย 3.88 ขั้นตอนที่ 3 การจัดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 3.90 และขั้นตอนที่ 4 ติดตามการดำเนินงานและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 3.92 โดยสรุปแล้วค่าเฉลี่ยแต่ละขั้นตอนอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

88

2.3 ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการ ในด้านความเหมาะสมของกิจกรรมทั้งหมด พบว่ามีค่าเฉลี่ยรวม 3.81 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีความส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.91

2.4 ผลที่เกิดจากการร่วมดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆ พบว่า ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และ กิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้ชุมชนรู้ถึงศักยภาพตนเอง และทรัพยากรต่างๆของชุมชน และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่ากิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง(พึ่งตนเอง) และ ทำให้ชุมชนเกิดการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการกระจายอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย ที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่าง ๆ และตามสถิติสามารถอภิปรายผลจากข้อค้นพบได้สาระสำคัญดังนี้

1. การค้นหาพื้นที่การทำงาน ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมในกระบวนการได้รับทราบข้อมูลด้านต่างๆของชุมชนมากขึ้นจากการจัดทำแผนที่ชุมชนข้อมูลชุมชนร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน เป็นการสร้างภาคีในการทำงาน ชุมชนได้เข้าใจและทราบถึงวัตถุประสงค์เป้าหมายในการทำงานร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดขึ้นร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับ เพิ่มพิทยา กันทะทรง (2545.บทคัดย่อ) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคือปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวกับการให้ความร่วมมือของประชาชน และความพร้อมของการปฏิบัติงาน การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและเข้าใจถึง โครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการล้วนเป็นปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ศิริขวัญ อุทา (2546:94) พบว่า การจัดการระบบฐานข้อมูลต่างๆของชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้การทำแผนพัฒนาชุมชนตอบสนองและสอดคล้องกับสภาพการณ์ของชุมชน การเชื่อมประสานงานเป็นการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนบทเรียน ทั้งยังได้เพื่อนหรือพันธมิตรเพิ่มขึ้นในการจัดการ หรืออาจจะมิบุคคลากรเข้ามาร่วมด้วย

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาปัญหาความต้องการ โดยการใช้ผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ จัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริง สาเหตุของปัญหา ทรัพยากรของชุมชนและทุนทางสังคม ส่วนการจัดอบรม และ ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบที่ตรงกับความต้องการในการเสริมศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนได้ความรู้จากสร้าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

89

กระบวนการเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปใช้กับชุมชนของตนเอง ที่สำคัญชุมชนจะเข้าใจหลักสำคัญด้านการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของประมาณ ตันฑีกุล (2538 : 143) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ก่อให้เกิดทางเลือกอันหลากหลายของกิจกรรม เพราะในแต่ละท้องถิ่นมีสภาพปัญหาและความต้องการตลอดจนศักยภาพแตกต่างกัน ดังนั้นหากประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในงานการศึกษาและพัฒนา ย่อมจะตอบสนองความต้องการของชุมชน ช่วยพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาท้องถิ่นและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ด้วยการทำงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบคิด วิธีการทำงานตลอดเวลา ทำยที่สุดประชาชนและชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบท จะสามารถพึ่งตนเองยืนหยัดอยู่บนพื้นฐานของตนเองได้ อัมภา จันทราภาศ (2543:บทคัดย่อ) กล่าวว่า การที่ชุมชนได้มารวมกลุ่มกันตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในชุมชน จึงทำให้การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพสามารถสร้างการต่อยอดกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคงตรงกับที่ เออร์วิน (Erwin ; อ้างอิงใน ประดิษฐ์พงษ์ อภิรัชดีกุล, 2549 : 32) กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนา ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและ สนธยา พลศรี (2548 : 145) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน เพราะกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันเรียนรู้ปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา ทำให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและชุมชน เพราะข้อมูลมาจากการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ของคนในชุมชน จึงถูกต้องตรงประเด็นและเหมาะสมกับสภาพของชุมชน

3. การจัดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการอบรมศึกษาดูงานเพื่อเป็นหลักในการกำหนดเป้าหมายชุมชน และ จัดทำแผนชุมชน โดยผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ มีคนในชุมชนร่วมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนที่ได้จากการอบรม และศึกษาดูงาน ตลอดจนร่วมกำหนดเป้าหมายชุมชน จัดทำแผน กำหนดผู้รับผิดชอบรวมทั้งระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ร่วมจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อนำเสนอสิ่งที่ทำสู่บุคคลภายนอก และสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรม สิ่งที่ได้จากกิจกรรมในขั้นตอนนี้คือเป้าหมาย และแผนของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

90

ชุมชนที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และจัดทำแผนของชุมชน รวมทั้งลงมือปฏิบัติและรับผิดชอบนั้น เป็นการที่ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง หรือพึ่งตนเองได้ในที่สุด จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของเพ็ญวิทยา กันทะทรง (2548 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน กรณีศึกษาอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ความเพียงพอของทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน กล่าวคือ การจัดตั้งองค์กรหรือคณะทำงาน กำหนดคติกา การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกที่ชัดเจน และเหมาะสมกับโครงการหรือกิจกรรมในชุมชน การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและเข้าใจถึงโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการล้วนเป็นปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคือ การให้ความร่วมมือของประชาชน ความพร้อมของผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณ ความเหมาะสมในการมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี และพรพนิดา มุจลินทโมลี (2548 : 165) ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการปัญหากับความเข้มแข็งของชุมชน ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า โครงการต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนที่จะเข้าไปพัฒนาหรือช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชนควรเข้าไปในลักษณะที่ช่วยสนับสนุนให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการปัญหาและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการดึงศักยภาพความเข้มแข็งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงาน วิธีการทำงานของหน่วยงานรัฐ ที่มีบทบาทในการพัฒนา น่าจะเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยวิธีการที่เหมาะสมนับตั้งแต่การศึกษาดูงานหมู่บ้านที่ผ่านประสบการณ์และได้รับความสำเร็จในการหาทางเลือกสำหรับการแก้ไขปัญหาของตนเอง และมีรูปธรรมที่ชัดเจนร่วมสรุปความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ในหมู่บ้านของตน การเข้าร่วมในเวทีสนทนา การนำเสนอข้อมูลข่าวสารจากภายนอกทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนในชุมชน จะดีกว่าการที่หน่วยงานรัฐจะนำเงิน และ โครงการต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน และกำหนดกิจกรรมให้ชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือ

4. ติดตามการดำเนินงานตามแผน และประเมินผลเป็นระยะ ในขั้นตอนนี้ผู้แทนชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อย ถอดบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานตามแผนร่วมกันปรับปรุงแผนให้เหมาะสม ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์เท่านั้น เมื่อสิ้นสุดกระบวนการจะได้รับรู้ผลการดำเนินงาน และแผนที่ได้รับการปรับปรุงอย่างเหมาะสม ซึ่งการที่คนในชุมชนได้เป็นผู้ดำเนินการติดตามการปฏิบัติตามแผนและมีการประเมินผลร่วมกัน ทำให้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

91

ประชาชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของแผนที่จะใช้พัฒนาาร่วมกัน ร่วมรับรู้ถึงผลที่เกิดขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการกระจายอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเกิดชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับ มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2545 : 46) ศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้าน โป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร โดยมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชน เมื่อเกิดปัญหา ก็จะรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นองค์กรในชุมชน ลักษณะความเข้มแข็งที่พบในชุมชนบ้าน โป่งคือ การรวมกลุ่มกันในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาภายใต้วิถีชีวิตของชุมชน ไพรชด ต้นอุค (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมืองนำอยู่ กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเน้นบทบาทหน้าที่ของทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันตั้งแต่เริ่มต้น โครงการ การดำเนินงานและประเมินผล รวมไปถึงการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคม รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้นำจะแสดงออกในลักษณะการตัดสินใจการควบคุมกำกับกับงานให้ปฏิบัติตาม แผน ประมาธ คัททิกุล (2538 : 139) ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาของชุมชนชนบท พบว่า สมาชิกกลุ่มทำการตรวจสอบการดำเนินงาน โดยทำการปรึกษาหารือกันในกลุ่มและนำประเด็นปัญหาเข้าสู่การพิจารณา หากทางแก้ไขในที่ประชุม การติดตามประเมินผลจึงถูกตรวจสอบโดยคนในชุมชน ในกลุ่มที่เป็นความต้องการของชาวบ้าน ชาวบ้านเห็นว่าได้ประโยชน์จริง ๆ สมาชิกจะมีจำนวนมากขึ้น อย่างรวดเร็ว ส่วนกลุ่มที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจในวิธีการแก้ไขปัญหา จะมีการติดตามผลเป็นระยะ ถ้าสามารถแก้ไขได้สมาชิกจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แต่ถ้าไม่สามารถควบคุมปัญหาได้สมาชิกจะมีจำนวนลดลง

จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการค้นหาปัญหาของชุมชน ร่วมค้นหาทุนของชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถของคนในชุมชน ร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมวิเคราะห์วางแผนและร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมรับผลและสรุปผล รวมทั้งต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ กิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเรียนรู้ถึงศักยภาพตนเอง และทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่ากิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง(พึ่งตนเอง) และ ทำให้ชุมชนเกิดการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการกระจายอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2548 : 145) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นประชาชนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่ศึกษาชุมชนเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ คือตั้งแต่การค้นหาปัญหา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

92

และวิเคราะห์ความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายของแผนงาน ตลอดจนการบริหารจัดการ การปฏิบัติงานตามโครงการ ไปจนถึงการติดตามผล ประเมินผล และทบทวนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ไปจนถึงร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา และหาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2551 : 29) ที่นิยามว่าชุมชนเข้มแข็งจะต้องเป็นชุมชนที่สามารถคิด กำหนดทิศทาง วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการเรียนรู้ และมีส่วนร่วม พึ่งตนเองได้ด้วยภูมิปัญญาของตน และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปได้ สอดคล้องกับเสรี พงศ์พิศ (2548 : 157-158) ที่กำหนดว่าชุมชนที่เรียนรู้ จะไม่มีวันอ่อนแอ และจะไม่พึ่งรอความช่วยเหลือจากคนอื่นภายนอกชุมชน แต่จะชวนขวายหาทางแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาของตนเอง ตัดสินใจได้อย่างอิสระ ไม่รอลามจากผู้อื่น ตลอดจนมีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และกระจายอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ตรงกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 14-17) ที่กล่าวว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องเป็นชุมชนเรียนรู้ รู้จักจัดการตัวเองด้วยการวางแผนหรือมีโครงการสำหรับชุมชน มีการจัดกระบวนการเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนที่วางไว้ และลงมือทำงานเสร็จงาน รวมทั้งมีการประเมินการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนใด แล้วจะแก้ไขได้อย่างไร มีการสรุปปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนต้องมีความผูกพันความรักความหวงแหนชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของ มีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน และชุมชนจะต้องมีสันติภาพ มีความสุข สามัคคีปรองดองกัน มีพลังในการทำงานใหญ่เพื่อส่วนรวม สามารถปกป้องชุมชนจากการคุกคามของภายนอกได้

ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัย จากข้อค้นพบจนสามารถจัดทำเป็นกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานต่างๆ ของ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สามารถนำกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วมไปปรับใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของหน่วยงาน

1.2 หน่วยงานอื่น ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมด้านชุมชนสัมพันธ์ สามารถนำกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วมไปปรับใช้ในงานชุมชนสัมพันธ์ของหน่วยงาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

93

2.1 ควรนำกระบวนการมีส่วนร่วมที่ใช้ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อื่นๆ ที่มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากขึ้น

2.2 ควรทำการวิจัยเชิงทดลองโดยนำกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าวังน้อยไปเปรียบเทียบกับกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งในรูปแบบอื่น